

Александар Антић,
доцент

УДК: 349.2
331.104
DOI: 10.46793/UPSSX.207A

РАДНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ПРИПРАВНИКА*

Резиме

Приправници су лица без одговарајућег радног искуства, које би им омогућило самостално обављање послова на конкретном радном месту. Како би у потпуности самостално обављали своје послове, неопходно је да обаве приправнички стаж под надзором свог искуснијег колеге, тј. ментора, који би требало да их обучи за самостални рад у струци током трајања приправничког стажа. Закон о раду не дефинише превише детаљно положај приправника, док је у јавном сектору другачија ситуација. У јавном сектору положај приправника је уређен посебним законским и подзаконским актима али и посебним колективним уговорима. Као приправници се све чешће појављују и лица која су као приправници ангажовани по основу уговора о раду ван радног односа. Они формалноправно нису приправници али фактички то јесу.

Кључне речи: приправници, радноправни положај приправника, приправници у јавном сектору, ментор приправника, приправнички стаж.

1. Увод

Обављање послова на одређеним радним местима, захтева поседовање знања и искуства, која се не могу стећи током образовања, већ је неопходно иста стећи током рада. Радно искуство, након завршеног степена стручне спреме најчешће се прибавља радом конкретног лица у својству приправника. По дефиницији приправник је лице без стеченог радног искуства у својој професији.

Положај приправника у односу на остала запослена лица најчешће се разликује, због тога што они имају мањи обим права и под надзором су

* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, који се финансира из средстава Факултета.

запослених који имају већ радно искуство. По завршетку приправничког стажа приправник се у свему изједначава са осталим запосленима код послодавца, односно можемо рећи да је тада приправник запослено лице у пуном смислу те речи.

Поред приправника у јавном сектору постоје и лица која су суштински слична приправницима, с обзиром да код послодавца стичу одговарајућа знања и искуства за самостални рад али нису у радном односу већ имају закључен уговор којим се не заснива радни однос и по завршетку приправничког стажа послодавац није у обавези да их запосли. Ова лица нису приправници у смислу одредби Закона о раду али их поједини прописи готово изједначавају са приправницима који су у радном односу.

Приправнички стаж не треба мешати са радим искуством и радом у радном односу. Рад у радном односу је рад по основу уговора о раду, сходно чл. 30. Закона о раду. Приправнички стаж је обављање послова у статусу приправника по основу уговора о раду, што значи да се ради о ужем појму у односу на рад у радном односу. Радно искуство, обухвата временски период у коме је конкретно лице радило по било ком правном основу, тј. и по основу уговора о раду и уговора о раду ван радног односа, након стеченог степена стручне спреме који је услов за обављање послова на конкретном радном месту.

2. Појмовно одређење приправника сходно одредбама Закона о раду

У Закону о раду¹, положају приправника посвећен је један члан. Ради се о чл. 47. На прилично уопштен начин је уређен статус ових запослених лица, и стога остављена поприлична слобода послодавцу, везано за потпуније регулисање њиховог статуса.

Послодавац може да заснује радни однос са лицем које први пут заснива радни однос, у својству приправника, за занимање за које је то лице стекло одређену врсту и степен стручне спреме, ако је то као услов за рад на одређеним пословима утврђено законом или правилником. Такође, радни однос са приправником може се засновати и уколико је конкретно лице радило краће од времена утврђеног за приправнички стаж у степену стручне спреме која је услов за рад на тим пословима.

Приправнички стаж траје најдуже годину дана, ако законом није друкчије одређено. За време приправничког стажа, приправник има право на зараду и сва друга права из радног односа, у складу са законом, општим актом и уговором о раду.

¹ Сл. гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 95/2018 - аутентично тумачење.

Чланом 109. Закона о раду је нормирано да приправник има право на зараду најмање у висини 80% основне зараде за послове за које је закључио уговор о раду, као и на накнаду трошкова и друга примања, у складу са општим актом и уговором о раду.

У Закону о раду, изостала је одредба која је предвиђала да се радни однос са приправником може засновати на одређено или неодређено време и због тога није искључено да приправник радни однос заснује у једном од ова два облика радног ангажовања. Такође, зато што је циљ уговора о раду са приправником оспособљење за рад, зарада приправника може бити нижа од лица која то својство код послодавца нема.²

Изузев зараде, приправници су у осталим правима изједначени са осталим запосленим лицима. Имају иста права у погледу годишњег одмора, одсуства, заштите безбедности и здравља на раду, накнаде трошкова... Претходно наведена права представљају основна, лична, неотуђива и непреносива индивидуална права запослених која се стичу испуњавањем унапред утврђених услова.³

Такође, навели бисмо да приправнички стаж искључује пробни рад, односно пробни рад не може бити одређен приправнику. На основу чл. 36. Закон о раду, предвиђено је да се пробни рад може предвидети уговором о раду за обављање једног или више повезаних, односно сродних послова утврђених уговором о раду, и да може трајати највише шест месеци. Пробни рад представља временски период током кога послодавац проверава знања и способности код запосленог за обављање конкретног посла, а уколико током пробног рада запослени не покаже да има одговарајуће компетенције за обављање послова код послодавца, послодавац му може отказати уговор о раду.

Приправник је по правилу лице без радног искуства у струци, а управо током обављања приправничког стажа, он стиче одговарајућа знања за обављање послова код послодавца, кроз свој рад. Због тога се њему не може уговорити пробни рад, јер он нема способности и знања неопходна за обављање послова на конкретном радном месту, већ иста треба да му пренесе послодавац током његовог рада у приправничком стажу.

Закон о раду уређује два уговора о раду ван радног односа уговор о стручном оспособљавању и уговор о стручном усавршавању⁴, који могу бити основ за стицање радног искуства, али рад по основу њих не представља приправништво у пуном смислу ове речи, с обзиром да лице ангажовано за рад по овим правним основима код послодавца не заснива радни однос.

² Брковић, Р., Урдаревић, Б., *Радно право са елементима социјалног права*, 2020, стр. 126.

³ Брковић, Р., Урдаревић, Б., Антић, А., *Практикум за радно и социјално право*, 2016, стр. 48.

⁴ Предвиђени су чл. 201, Закона о раду, (Сл. гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 95/2018 - аутентично тумачење).

Уговор о стручном оспособљавању може да се закључи, ради обављања приправничког стажа, односно полагања стручног испита, кад је то законом, односно правилником послодавца предвиђено као посебан услов за самосталан рад у струци. Уговор о стручном усавршавању може да се закључи, ради стручног усавршавања и стицања посебних знања и способности за рад у струци, односно обављања специјализације, за време утврђено програмом усавршавања, односно специјализације, у складу са посебним прописом. Послодавац може лицу на стручном оспособљавању или усавршавању да обезбеди новчану накнаду и друга права, у складу са законом, општим актом или уговором о стручном оспособљавању и усавршавању, при чему се наведена накнада не сматра зарадом у смислу одредби Закона о раду.

3. Положај приправника у државним органима

„Пре свега, Србија се данас сврстава у ону групу држава у којима се службеничко образовање традиционално највише стиче на правним факултетима у оквиру научних дисциплина управног права, радног права и науке о управљању. То представља тзв. Германски приступ проучавању ове, данас врло значајне, научне области.“⁵

Положај приправника у органима државне управе уређен је чл. 103-106. Закона о државним службеницима⁶, приправник је лице које први пут заснива радни однос у својој струци и оспособљава се за самосталан рад. Изузетно радни однос у статусу приправника може се засновати и са лицем које је код другог послодавца било у радном односу, односно обављало рад ван радног односа на пословима у својој струци краће од времена утврђеног за приправнички стаж у степену образовања који је услов за рад на тим пословима. Време проведено у радном односу, односно на раду ван радног односа код другог послодавца не урачунава се у приправнички стаж.

Приправник заснива радни однос на одређено време, после спроведеног јавног конкурса. Изузетно, ако је након спроведеног јавног конкурса за обављање приправничког стажа примљено лице које је државни службеник у радном односу на неодређено време, државни службеник распоређује се на радно место на којем се обавља приправнички стаж у статусу приправника, до окончања приправничког стажа. Државном службенику у претходно наведеном случају, мирују права и обавезе из радног односа у органу у којем је засновао радни однос на неодређено време и има право да се врати на радно место на које је био распоређен пре обављања приправничког стажа.

⁵ Вучетић, Д. и др. *Развој службеничког законодавства и образовања у Србији – историјске и савремене тенденције*, Теме, г. XLIII, бр. 1/2019, стр. 126.

⁶ Закон о државним службеницима, (Сл. гласник РС, бр. 79/2005, 81/2005 - испр., 83/2005 - испр., 64/2007, 67/2007 - испр., 116/2008, 104/2009, 99/2014, 94/2017, 95/2018 и 157/2020).

Приправнички стаж на радним местима са високим образовањем студија другог степена (дипломске академске студије - мастер, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије), односно са основним студијама у трајању од најмање четири године траје једну годину, на радним местима са високим образовањем студија првог степена (основне академске студије, основне струковне студије), односно са студијама у трајању до три године девет месеци, а на радним местима са средњим образовањем шест месеци.

Посебним законом може бити одређен приправнички стаж који траје дуже или краће него што је предвиђено Закон о државним службеницима. Приправнику који из оправданих разлога одсуствује с рада дуже од једног месеца продужава се приправнички стаж онолико колико је трајало одсуство.

Приправници се оспособљавају за самосталан рад у складу са општим актом о увођењу приправника у рад који доноси руководилац и општим програмом оспособљавања приправника за полагање државног стручног испита. Опис посла је један од кључних елемената успешног процеса регрутације правих кандидата за приправнике, с обзиром да он говори шта ће приправник радити, те је неопходно да он буде на одговарајући начин уређен и представљен приправнику пре заснивања радног односа.⁷

Ментори у програмима стручног оспособљавања приправника у државним органима јесу, по правилу, државни службеници и запослени који имају значајно искуство у обављању релевантних послова и који су остварили запажене и признате резултате у раду државних органа. Менторство у државним органима остварује се у складу са општим актом о увођењу приправника у рад и општим програмом оспособљавања приправника за полагање државног стручног испита, а подразумева непосредан лични пренос знања и искустава у одређеном трајању.

Ментор пружа помоћ, усмерава и надзире самостални рад приправника у периоду његовог оспособљавања за самосталан рад, сагласно законским одредбама о приправницима и менторству, општем акту о увођењу приправника у рад, општем и посебном програму оспособљавања приправника и Упутству за начин рада ментора у току оспособљавања приправника у државним органима, обезбеђује да приправник функционалним учини знања и компетенције са којима је отпочео приправништво, добије подршку за социјализацију у радну средину кроз упознавање са организацијом, надлежностима и пословима органа, стекне вештину службене комуникације, прихвати радне навике и усвоји важећа правила о понашању на раду.⁸

⁷ Кљајић, Т., Радоичић, Ј. М., *Приручник за организовање селекције и регрутације младих стручњака за радне праксе и приправништво у државним органима*, Београд, 2015, стр. 9.

⁸ Тачка 2, Упутства за начин рада ментора у току оспособљавања приправника у државним органима, (Сл. гласник РС, бр. 101/2018).

Менторство можемо означити као један процес у коме појединци уче, развијају се и расту у оквирима менторско-приправничких интеракција. Социјална интеракција између ментора и приправника, треба да се одвија кроз дискутовање, проблематизовање и преиспитивање постојећих знања и идеја.⁹

Национална академија за јавну управу припрема и спроводи посебан програм обуке ментора и доноси смернице за њихов рад.

После окончања приправничког стажа и положеног државног, као и посебног стручног испита приправник у радном односу на одређено време може да настави рад на неодређено време ако постоји одговарајуће радно место на које може да буде распоређен и ако се распоређивање уклапа у донесени кадровски план.

Чланом 106а је прописано да са незапосленим лицем руководица може закључити уговор о стручном оспособљавању без накнаде, ради стручног оспособљавања, односно стицања радног искуства и услова за полагање државног стручног испита. Уговор за оспособљавање за рад лица са средњим образовањем закључује се најдуже на шест месеци, а уговор за оспособљавање за рад лица са високим образовањем, најдуже на годину дана.

Национална академија обезбеђује стручну подршку, јединствену евиденцију програма и координацију стручног оспособљавања у државним органима.

Услови и начин селекције кандидата за стручно оспособљавање, услови рада и накнада трошкова, план и програм стручног оспособљавања, менторски надзор, елементи уговора о стручном оспособљавању, као и права и обавезе корисника програма и менторског државног органа по окончању стручног оспособљавања и друга питања од значаја за стручно оспособљавање, утврђују се програмом стручног оспособљавања.

Програм стручног оспособљавања у органима државне управе доноси Влада, на предлог Националне академије, а програме стручног оспособљавања у другим државним органима доносе ти органи. Стручно оспособљавање у државним органима обавља се, по правилу, под непосредним надзором ментора, односно стручног лица које испуњава услове за ментора у складу са овим законом. По окончању стручног оспособљавања, ментор руководиоцу државног органа доставља извештај о оствареним резултатима и успеху.

Међусобна права и обавезе између корисника стручног оспособљавања и државног органа уређују се уговором о стручном оспособљавању.

Члановима 22 и 46. Закона о платама државних службеника и намештеника¹⁰ прописано је да се приправнику државном службенику и

⁹ Шијаковић, Т., Алибабић, Ш., *Учење одраслих у контексту приправничко-менторске праксе*, Образовање одраслих, бр. 1/2019, стр. 80.

¹⁰ Закон о платама државних службеника и намештеника (Сл. гласник РС, бр. 62/2006, 63/2006 - испр., 115/2006 - испр., 101/2007, 99/2010, 108/2013, 99/2014, 95/2018 и 14/2022).

наместнику одређује коефицијент који износи 80% коефицијента првог платног разреда платне групе у којој се налази радно место на које би био распоређен после приправничког стажа.

4. Положај приправника у органима аутономне покрајине и јединицама локалне самоуправе

Битну претпоставку за ефикасно и квалитетно функционисање система локалне самоуправе чине квалитетни кадрови и на одговарајући начин изабрани, који су у стању да својим професионалним односом и компетенцијама задовоље све неопходне потребе локалног становништва.¹¹ С обзиром да новозапослени и приправници немају радног искуства у органима јединица локалне самоуправе, током процеса њихове организационе и радне социјализације изузетно је битна подршка њихових искуснијих колега.¹² Члановима 125-129. Закона о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе¹³ дефинисан је статус приправника у органима и организацијама аутономне покрајине и јединицама локалне самоуправе. Приправник је лице које послодавац прима у радни однос на одређено време ради оспособљавања за самосталан рад у струци, односно самостално обављање посла. Послодавац може засновати радни однос са приправником уколико постоји слободно радно место у складу са Кадровским планом и уколико лице са којим заснива такав радни однос има образовање које је прописано као услов за рад на том радном месту.

Својство приправника може стећи лице које није било у радном односу, као и лице које је провело на раду време краће од времена утврђеног за приправнички стаж с тим степеном образовања.

Време проведено у радном односу, односно на раду ван радног односа, код другог послодавца не урачунава се у приправнички стаж уколико послови које је то лице обављало не одговарају степену и врсти стручне спреме за који се приправнички стаж спроводи. Приправник заснива радни однос на одређено време, после спроведеног јавног конкурса. Изузетно, ако је након спроведеног јавног конкурса за обављање приправничког стажа примљено лице које је службеник у радном односу на неодређено време код послодавца, службеник се распоређује на радно место на којем се обавља приправнички стаж у статусу приправника, до окончања трајања приправничког стажа. Службенику у претходно наведеном случају, за време обављања приправничког стажа мирују

¹¹ Блажић, Ђ., *Систем локалне самоуправе, (Теоријско, међународно-правно, компаративно и позитивно-правно)*, Подгорица, 2011, стр. 279.

¹² Белкић, В., *Успостављање функције управљања људским ресурсима-корак ка доброј локалној управи*, Београд, 2017, стр. 27.

¹³ Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе (Сл. гласник РС, бр. 21/2016, 113/2017 и 95/2018).

права и обавезе из радног односа у органу, служби или организацији у којем је засновао радни однос на неодређено време.

Приправнички стаж за приправнике са високим образовањем стеченим на основним академским студијама у обиму од најмање 240 ЕСПБ бодова, мастер академским студијама, мастер струковним студијама, специјалистичким академским студијама, специјалистичким струковним студијама, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године или специјалистичким студијама на факултету, траје једну годину. Приправнички стаж за приправника са високим образовањем стеченим на основним академским студијама у обиму од 180 ЕСПБ бодова, основним струковним студијама, односно на студијама у трајању до три године, траје девет месеци. Приправнички стаж за приправнике са стеченим средњим образовањем у четворогодишњем трајању, траје шест месеци.

Приправнику који из оправданих разлога одсуствује с рада дуже од једног месеца продужава се приправнички стаж онолико колико је трајало одсуство.

За време приправничког стажа приправник се налази на стручној обуци која се изводи по програму који утврђује послодавац. За време трајања стручне обуке приправник се путем практичног рада и учења упознаје са пословима радног места на које се, након полагања државног стручног испита, распоређује уколико су за то испуњени услови.

Ментори у програмима стручног оспособљавања у јединицама локалне самоуправе јесу, по правилу, запослени који имају значајно искуство у обављању релевантних послова и који су остварили запажене и признате резултате у раду јединице локалне самоуправе. Менторство у органу јединице локалне самоуправе подразумева непосредан лични пренос знања и искустава у одређеном трајању.

Национална академија за јавну управу припрема и спроводи посебан програм обуке ментора и доноси смернице за њихов рад.

Приправник је дужан да положи државни стручни испит до окончања приправничког стажа. Приправнику који не положи државни стручни испит, престаје радни однос. Када положи државни стручни испит, приправник у радном односу на одређено време може да настави рад на неодређено време ако постоји одговарајуће радно место на које може да буде распоређен и ако се распоређивање уклапа у донесени кадровски план.

Чланом 130. је нормирано да са незапосленим лицем послодавац може закључити уговор о стручном оспособљавању без накнаде, ради стручног оспособљавања, односно стицања радног искуства и услова за полагање државног стручног испита. Уговор са лицем са високим образовањем закључује се најдуже на годину дана, а са лицем са средњим образовањем најдуже на шест месеци.

Као и у државним органима, приметно је нормирање положаја приправника који нису у радном односу, а што је у директној супротности са појмом приправништва и самом суштином овога института. Мишљења смо да

је нормама које препознају као приправнике лица која нису у радном односу, само озаконена једна вишегодишња пракса. Међутим, сматрамо да је неодговарајуће, изједначавати статус лица која нису у радном односу са приправницима и да стицање радног искуства у раду ван радног односа у органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе али и у државним органима, треба да буде апсолутни изузетак.

5. Положај приправника у јавним службама

Положај приправника у установама образовања и васпитања уређен је чл. 145. Закона о основама система образовања и васпитања¹⁴. Приправник, је лице које први пут у својству наставника, васпитача, стручног сарадника, односно секретара заснива радни однос у установи, са пуним или непуним радним временом и оспособљава се за самосталан рад, савладавањем програма за увођење у посао и полагањем испита за лиценцу, односно стручног испита за секретара установе. Приправнички стаж траје најдуже две године.

Позитивноправно схваћен, период приправничког стажа ограничава се само на завршну фазу у процесу регрутовања и селекције за прву установу у којој се приправник по први пут запошљава на дужи временски период. Али у андрагошком смислу, појам приправника се схвата знатно шире и односи се на појединце који по први пут почињу да раде у организацији, прелазе из једног у друго одељење, унапређују се, почињу да уживају веће поверење и боље су вредновани или прелазе из једне у другу организацију.¹⁵

За време трајања приправничког стажа, ради савладавања програма за увођење у посао наставника, васпитача и стручног сарадника, установа приправнику одређује ментора. Прва три месеца приправничког стажа наставник, односно васпитач – приправник ради под непосредним надзором наставника или васпитача који има лиценцу и које му одређује ментор. Прва три месеца приправничког стажа стручни сарадник ради под непосредним надзором одговарајућег стручног сарадника који има лиценцу и кога му одређује ментор. Изузетно, ако установа нема ментора, односно одговарајућег наставника, васпитача и стручног сарадника са лиценцом, ангажоваће наставника, васпитача и стручног сарадника са лиценцом из друге установе.

Стручни сарадник – приправник који има образовање из чл. 140. Закона о основама система образовања и васпитања¹⁶ и који је током студија остварио

¹⁴ Закон о основама система образовања и васпитања (Сл. гласник РС, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 6/2020 и 129/2021).

¹⁵ Овесни, К., Радовић, В., *Увођење наставника–приправника у рад школе*, Зборник радова: Педагошки допринос унапређивању подучавања и учења, Београд, 2015, стр. 23.

¹⁶ образовање стечено на студијама другог степена (мастер академске студије, мастер струковне студије, специјалистичке академске студије) и то:

најмање 10 бодова, у складу са Европским системом преноса бодова на основу праксе у установи, свој рад може да обавља без непосредног надзора стручног сарадника са лиценцом.

Приправник који савлада програм увођења у посао наставника, васпитача и стручног сарадника има право на полагање испита за лиценцу после навршених годину дана рада. Приправнику престаје приправнички стаж када положи испит за лиценцу.

Уколико надлежни орган не организује полагање испита за лиценцу приправнику који је у законом прописаном року пријављен за полагање испита за лиценцу, приправнику се рок за полагање испита за лиценцу продужава до организовања испита. Трошкове полагање испита за лиценцу, сноси установа.

Програм обуке за ментора, програм увођења у посао наставника, васпитача и стручног сарадника, који укључује и програм оспособљавања за рад са децом и ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом, начин и поступак провере савладаности тог програма, програм испита за стицање и поновно стицање лиценце, начин полагања и језик на коме се полаже испит, састав и начин рада комисије Министарства, односно надлежног органа аутономне покрајине пред којом се полаже испит за лиценцу, прописао је министар Правилником о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника.¹⁷

У установи се води: евиденција, у складу са законом, педагошка документација и документација о увођењу у посао приправника наставника, васпитача и стручних сарадника. Педагошка документација, јесте: план рада (годишњи и месечни) и писане припреме за часове наставника, активности васпитача, односно план рада стручног сарадника, и други материјали којима се документује рад ментора и приправника.

Провера савладаности програма обуке приправника остварује се најраније након годину дана рада у установи, а најкасније у року од 15 дана од дана подношења извештаја ментора, и то: извођењем и одбраном часа наставника у школи, односно извођењем активности и њеном одбраном у предшколској установи, као и приказом и одбраном активности стручног сарадника у установи и васпитача у дому ученика (у даљем тексту: одговарајући облик образовно-васпитног рада).

Проверу савладаности програма врши комисија у седишту установе у којој је приправник запослен.

(1) студије другог степена из научне, односно стручне области за одговарајући предмет, односно групе предмета;

(2) студије другог степена из области педагошких наука или интердисциплинарне, мултидисциплинарне, трансдисциплинарне студије другог степена које комбинују целине и одговарајуће научне, односно стручне области или области педагошких наука; или на основним студијама у трајању од најмање четири године, по прописима који су уређивали високо образовање до 10. септембра 2005. године.

¹⁷ Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника (Сл. гласник РС. бр. 22/2005 51/2008, 88/2015, 105/2015, 48/2016 и 9/2022).

Комисију образује директор решењем, у саставу од најмање три члана, и то:

1) за наставника у школи - директор као председник, члан стручног већа за област предмета и стручни сарадник;

2) за васпитача који остварује предшколски програм у установи и васпитача у школи са домом - директор као председник, члан васпитно-образовног већа, односно педагошког већа и стручни сарадник;

3) за стручног сарадника - директор установе, као председник, стручни сарадник установе и представник васпитно-образовног, наставничког или педагошког већа.

Ментор не може да буде члан комисије, али има обавезу да присуствује провери савладаности програма.

Установа подноси захтев Министарству, односно Покрајинском секретаријату за одобравање полагања испита за лиценцу после савладаног програма увођења у посао, уз сагласност приправника. Полагање испита за лиценцу обавља се, по правилу, у току једног дана.

Трошкове првог полагања испита за лиценцу сноси установа у којој је кандидат запослен. Трошкове поновног полагања дела или испита у целини сноси сам кандидат.

Послове наставника, васпитача и стручног сарадника може да обавља и приправник – стажиста, а на основу чл. 146. Закона о основама система образовања и васпитања. Приправник – стажиста обавља приправнички стаж, савладава програм за увођење у посао и полагање испита за лиценцу под непосредним надзором наставника, васпитача и стручног сарадника који има лиценцу и у том погледу је у својим правима и обавезама изједначен са приправником.

Установа и приправник – стажиста закључују уговор о стручном усавршавању у трајању од најмање годину, а најдуже две године, којим се не заснива радни однос.

Положај приправника у установама социјалне заштите уређен је чл. 142. Закона о социјалној заштити¹⁸. Стручни радници и стручни сарадници у социјалној заштити не могу самостално радити док не обаве приправнички стаж, а стручни радници су дужни да положе и испит за лиценцу.

Приправнички стаж могу обављати и стручни радници и стручни сарадници који су ангажовани у својству волонтера, као рад ван радног односа. На општа обележја професионалног идентитета социјалног рада и запослених у систему социјалне заштите утичу различити фактори, али пре свега разумевање социјалног рада, односно, начин на који социјални рад виде и разумеју сами социјални радници, а затим и њихово микро и макро окружење.¹⁹

¹⁸ Закон о социјалној заштити (Сл. гласник РС, бр. 24/2011).

¹⁹ Бранковић, И. и др., Истраживање: *Обележја савременог социјалног рада и професионални идентитет социјалних радника Републици Србији*, Београд, 2020, стр. 9.

Приправнички стаж се изводи по утврђеном програму ради стручног оспособљавања за самостални рад у установи социјалне заштите и код пружаоца услуге социјалне заштите, под непосредним надзором стручног радника односно стручног сарадника (ментора) који има најмање пет година радног искуства у социјалној заштити.

Приправнички стаж за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити са стеченим високим образовањем на студијама другог степена, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године траје 12 месеци.

Приправнички стаж за стручне раднике и стручне сараднике са стеченим високим образовањем на студијама првог степена, односно са стеченим средњим образовањем, траје шест месеци. Установа социјалне заштите, односно пружалац услуга социјалне заштите води евиденцију и одговоран је за спровођење програма за оспособљавање приправника за самосталан рад.

Правилником о приправничком стажу и испиту за лиценцу у социјалној заштити²⁰ прописује се програм, начин и место обављања приправничког стажа, као и програм и начин полагања испита за лиценцу за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити. О обављању приправничког стажа у установи социјалне заштите, односно код пружаоца услуге социјалне заштите води се приправничка књижица. Након обављеног приправничког стажа приправничку књижицу потписује ментор и потписује и оверава директор установе социјалне заштите, односно пружаоца услуге социјалне заштите.

Приправник обавља послове, који су дефинисани програмом приправничког стажа, у складу са планом активности ментора за спровођење програма.

Комора социјалне заштите организује и спроводи испит за лиценцу стручним радницима за рад у области социјалне заштите, у складу са законом. Након завршеног приправничког стажа кандидат подноси писмену пријаву за полагање испита за лиценцу Комори. Време и место полагања испита за лиценцу за сваки термин одређује Комисија и објављује се на сајту Коморе најкасније 30 дана пре одржавања испита.

Испит за лиценцу траје највише два дана и састоји се из теоријског и практичног дела. Прво се полаже теоријски део, а после полагања теоријског дела кандидат приступа полагању практичног дела испита за лиценцу.

По завршеном испиту за лиценцу испитна комисија оцењује целокупан успех кандидата имајући у виду постигнут успех на теоријском и практичном делу испита оценом „положио” или „није положио”. Кандидат који не положи испит за лиценцу има право да полаже поново испит у року који не може бити краћи од 60 дана.

²⁰ Правилник о приправничком стажу и испиту за лиценцу у социјалној заштити (Сл. гласник РС, бр. 84/2016).

Чланом 10. Посебног колективног уговора за социјалну заштиту²¹ (Сл. гласник РС, бр. 29/2019 и 60/2020) одређено је да за време приправничког стажа приправник има право на плату у висини од 80% од основне плате за наведене послове као и на накнаду трошкова и друга примања, у складу са општим актом и уговором о раду.

Статус приправника у здравственим установама уређен је чл. 165-169. Закона о здравственој заштити²².

Здравствени радници не могу обављати здравствену делатност док не обаве приправнички стаж и положи стручни испит, у складу са овим законом.

Приправнички стаж за здравствене раднике траје шест месеци. Даном започињања обављања приправничког стажа, здравствени радник је дужан да се упише у именик надлежне коморе, у којем се води евиденција о приправницима.

Приправнички стаж изводи се по утврђеном програму, у складу са законом и прописима донетим за спровођење овог закона. Приправнички стаж је практичан рад, којим се здравствени радник оспособљава за самостални рад. Приправнички стаж се обавља у здравственим установама и приватној пракси под непосредним надзором ментора – здравственог радника са лиценцом надлежне коморе, који има најмање пет година радног искуства у струци након положеног стручног испита. Део приправничког стажа за област контроле квалитета лекова и медицинских средстава, може се обављати и у Агенцији за лекове и медицинска средства Србије.

Здравствена установа, односно приватна пракса, води евиденцију, врши надзор и одговорна је за доследно спровођење програма приправничког стажа здравствених радника. Здравствена установа, односно приватна пракса дужна је да о могућности обављања приправничког стажа здравствених радника у тој здравственој установи, односно приватној пракси, као и о обављеном програму приправничког стажа здравственог радника, обавести надлежну комору.

Здравствена установа, односно приватна пракса закључује са здравственим радником који обавља приправнички стаж уговор о раду или уговор о стручном оспособљавању и усавршавању. Здравствена установа, односно приватна пракса може лицу са којим закључи уговор о стручном оспособљавању и усавршавању да обезбеди новчану накнаду и друга права, у складу са законом, општим актом или уговором о стручном оспособљавању и усавршавању.

За време трајања приправничког стажа, приправник који је засновао радни однос са здравственом установом, односно приватном праксом, има право на плату и сва друга права из радног односа, у складу са законом којим се уређује рад и законом којим се уређује рад запослених у јавним службама, односно у складу са уговором о раду.

²¹ Посебни колективни уговор за социјалну заштиту (Сл. гласник РС, бр. 29/2019 и 60/2020).

²² Закон о здравственој заштити (Сл. гласник РС, бр. 25/2019).

По истеку приправничког стажа, здравствени радници дужни су да положе стручни испит у року од 12 месеци од дана завршетка програма приправничког стажа, пред испитном комисијом коју образује министар. Члан испитне комисије може бити државни службеник или лице на положају у Министарству, који је доктор медицине, доктор денталне медицине, магистар фармације или магистар фармације – медицински биохемичар, који има положен стручни испит за здравствене раднике и државни стручни испит и најмање пет година радног искуства, односно лице са завршеним академским мастер студијама из области правних наука, који има положен државни стручни испит, односно положен правосудни испит и најмање пет година радног искуства.

Здравственим радницима који су приправнички стаж или део стажа обавили у иностранству Министарство, на њихов захтев, признаје приправнички стаж или део стажа, под условом да програм обављеног приправничког стажа одговара програму приправничког стажа у складу са овим законом и прописима донетим за спровођење овог закона.

Правилником о приправничком стажу и стручном испиту здравствених радника²³ (Сл. гласник РС, бр. 33/2019) прописују се план и програм приправничког стажа за здравствене раднике, ближи услови које морају испуњавати здравствене установе, друга правна лица за која је посебним законом предвиђено да обављају и послове здравствене делатности и приватна пракса у којима се може обављати приправнички стаж, образац приправничке књижице, начин вођења приправничке књижице, програм, садржина и начин полагања стручног испита, образац уверења о положеном стручном испиту, као и друга питања од значаја за обављање приправничког стажа и стручног испита.

Приправник обавља приправнички стаж у оквиру радног времена здравствене установе, другог правног лица, односно приватне праксе, у трајању од 40 сати недељно. Приправник обавља приправнички стаж у континуитету, у трајању од шест месеци, тј. 26 недеља. О обављању приправничког стажа води се приправничка књижица за здравствене раднике.

По завршеном приправничком стажу, здравствени радник са стеченим средњим, вишим или високим образовањем подноси министарству надлежном за послове здравља писмену пријаву за полагање стручног испита. Стручни испит полаже се усмено или писмено, пред испитном комисијом коју именује министар надлежан за послове здравља.

Здравствени радник који не положи стручни испит може поново да полаже стручни испит у року који не може бити краћи од 30 дана од дана полагања стручног испита који није положио. Здравственом раднику који је положио стручни испит, издаје се уверење о положеном стручном испиту.

Чланом 15. Посебног колективног уговора за здравствене установе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне

²³ Правилник о приправничком стажу и стручном испиту здравствених радника (Сл. гласник РС, бр. 33/2019).

самоуправе²⁴ одређено је да здравствена установа закључује са здравственим радником који обавља приправнички стаж уговор о раду или уговор о стручном оспособљавању и усавршавању. Здравствена установа може лицу са којим закључи уговор о стручном оспособљавању и усавршавању да обезбеди новчану накнаду и друга права, у складу са законом, општим актом или уговором о стручном оспособљавању и усавршавању.

За време трајања приправничког стажа, приправник који је засновао радни однос са здравственом установом има право на плату и сва друга права из радног односа, у складу са законом којим се уређује рад и законом којим се уређује рад запослених у јавним службама, односно у складу са уговором о раду. Приправнику који је засновао радни однос на одређено време, престаје радни однос протеклом времена за које је радни однос заснован. Приправник може обављати приправнички стаж и као волонтер под условима утврђеним уговором о обављању волонтерског рада, у складу са законом.

У Закону о култури²⁵ нису садржане посебне одредбе везане за положај приправника. Сходно томе на уређење положаја приправника у установама културе примењују се одредбе Закона о раду

6. Закључак

Приправник је лице, без радног искуства, неопходног за обављање конкретног посла. Током приправничког стажа под надзором ментора, он неопходно радно искуство стиче и оспособљава се за самостални рад. Приправник је лице у радном односу јер приправнички стаж обавља по основу уговора о раду, односно решењу о заснивању радног односа за време приправничког стажа у случају приправника у државним органима и органима јединица локалне самоуправе.

Трајање приправничког стажа, зависи од степене стручне спреме, коју приправник поседује и по правилу је прописано посебним прописима или општим актом послодавца.

Положај приправника у јавном сектору, примарно је уређен одговарајућим законима, потом подзаконским актима и на крају посебним колективним уговорима. Положај приправника има одређене особености у јавном сектору и исте су продукт посла за чије се самостално обављање приправник припрема током обављања приправничког стажа.

У ширем смислу разликујемо две групе приправника. Првој припадају они, који су у радном односу, а другој приправници који су код послодавца

²⁴ Посебан колективни уговор за здравствене установе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе (Сл. гласник РС, бр. 96/2019 и 58/2020).

²⁵ Закон о култури (Сл. гласник РС, бр. 72/2009, 13/2016, 30/2016 - испр., 6/2020, 47/2021 и 78/2021).

ангажовани по основу неког од уговора, којим се не заснива радни однос. Друга група нису приправници формално посматрано и требало би да представљају изузетак. Међутим, због послова који обављају, а који су идентични пословима које обављају приправници у радном односу, као и због тога што се обучавају за самостални рад у струци, фактички их можемо означити као приправнике.

У одређеним делатностима, приправници у радном односу имају умањену плату за време приправничког стажа, у односу на остале запослене, који нису приправници.

*Aleksandar Antić, Ph.D.,
Assistant Professor*

LABOR LAW POSITION OF THE INTERN

Summary

Interns are persons without appropriate work experience, which would enable them to independently perform tasks at a specific workplace. In order to perform their duties completely independently, it is necessary for them to complete an internship under the supervision of their more experienced colleague, i.e. mentor, who should train them for independent work in the profession during the internship. The Labour Law does not define the position of interns in too much detail, while the situation is different in the public sector. In the public sector, the position of interns is regulated by special legal and by-laws as well as special collective agreements. People who are engaged as interns on the basis of a work contract outside of employment appear more and more often as interns. Formally, they are not apprentices, but in fact they are.

Key words: *interns, labor law position of interns, interns in the public sector, mentor of interns, internship.*

Литература

- Белкић, В., *Успостављање функције управљања људским ресурсима-корак ка доброј локалној управи*, Београд, 2017.
- Брковић, Р., Урдаревић, Б., Антић, А., *Практикум за радно и социјално право*, Београд, 2016.

- Брковић, Р., Урдаревић, Б., *Радно право са елементима социјалног права*, Београд, 2020.
- Блажић, Ђ., *Систем локалне самоуправе, (Теоријско, међународно-правно, компара вно и пози вно-правно)*, Подгорица, 2011.
- Бранковић, И., Гајић, Ж., Трбовић, В., Курица, Љ., *Истраживање: Обележја савременог социјалног рада и професионални идентитет социјалних радника Републици Србији*, Београд, 2020.
- Вучетић, Д., Вукашиновић Радојичић, З., Крстић Мистрицеловић, И., *Развој службеничког законодавства и образовања у Србији – историјске и савремене тенденције*, ТЕМЕ, г. XLIII, бр. 1, јануар – март 2019.
- Кљајић, Т., Манић Радоичић, Ј., *Приручник за организовање селекције и регрутације младих стручњака за радне праксе и приправништво у државним органима*, Београд, 2015.
- Овесни, К., Радовић, В., *Увођење наставника–приправника у рад школе*, Зборник радова: Педагошки допринос унапређивању подучавања и учења, Београд, 2015.
- Шијаковић, Т., Алибабић, Ш., *Учење одраслих у контексту приправничко-менторске праксе*, Образовање одраслих, бр. 1/2019.
- Закон о раду, (Сл. гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 95/2018 - аутентично тумачење).
- Закон о државним службеницима, (Сл. гласник РС, бр. 79/2005, 81/2005 - испр., 83/2005 - испр., 64/2007, 67/2007 - испр., 116/2008, 104/2009, 99/2014, 94/2017, 95/2018 и 157/2020).
- Закон о платама државних службеника и намештеника (Сл. гласник РС, бр. 62/2006, 63/2006 - испр., 115/2006 - испр., 101/2007, 99/2010, 108/2013, 99/2014, 95/2018 и 14/2022).
- Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе (Сл. гласник РС, бр. 21/2016, 113/2017 и 95/2018).
- Закон о основама система образовања и васпитања (Сл. гласник РС, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 6/2020 и 129/2021).
- Закон о култури (Сл. гласник РС, бр. 72/2009, 13/2016, 30/2016 - испр., 6/2020, 47/2021 и 78/2021).
- Закон о здравственој заштити (Сл. гласник РС, бр. 25/2019).
- Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника (Сл. гласник РС, бр. 22/2005 51/2008, 88/2015, 105/2015, 48/2016 и 9/2022).
- Закон о социјалној заштити (Сл. гласник РС, бр. 24/2011).
- Правилник о приправничком стажу и испиту за лиценцу у социјалној заштити (Сл. гласник РС, бр. 84/2016).
- Упутство за начин рада ментора у току оспособљавања приправника у државним органима, (Сл. гласник РС, бр. 101/2018).
- Посебан колективни уговор за социјалну заштиту (Сл. гласник РС, бр. 29/2019 и 60/2020).
- Правилник о приправничком стажу и стручном испиту здравствених радника (Сл. гласник РС, бр. 33/2019).
- Посебан колективни уговор за здравствене установе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе (Сл. гласник РС, бр. 96/2019 и 58/2020).